

TOEGEWIJD LEVEN

*Over recht
doen aan al
wat leeft*

SAM JANSE E.A.

Inhoud

Inleiding	8
Brood. Over rentmeesterschap, voedsel en de klimaatcrisis	11
1. Bewerken en bewaren <i>Jacques Schenderling</i>	13
'Geef wat je hebt, wat je kunt' <i>In gesprek met Ronald Teune</i>	23
2. 'Wat eten we vandaag?' Over prijs en waarde van ons voedsel <i>Carla Dik-Faber</i>	26
'Driemaal per dag een keuze' <i>In gesprek met Frank Holleman en Mareike Bruhl</i>	37
3. Samenwerken met de natuur tegen klimaatverandering <i>Martine van Wolfswinkel</i>	40

Bezit. Over arm en rijk in de Bijbel en in onze wereld 51

4. Armen en rijken, geld en goed in de Bijbel 53
Riemer Roukema

‘Barmhartigheid behoort tot het DNA van ons geloof’ 64
In gesprek met Antonie Treuren

5. Bomen tot in de hemel? Over de begrensde begeerte 67
Paul Schenderling

‘Aanstekelijk leven’ 81
In gesprek met Theo en Wiljanne Vreugdenhil

Leven. Over vieren en doen, en leven van genoeg 85

6. Liturgie als levensvorm. Over de wijding van het leven 87
Bert de Leede

‘Meer afhankelijk van God dan van de bank’ 98
In gesprek met Cornelis Mosselman

7. Leidt meer bezit tot meer geluk? 101
Matthias Olthaar

‘Geld is nooit een doel in zichzelf’ 110
In gesprek met Eric de Vrij

Toekomst. Over de komst van de Heer en de mogelijkheden van onze technologie	113
8. Waarom zorgen voor de aarde als de Heer spoedig terugkomt? Vier antwoorden <i>Sam Janse</i>	115
'Wie de oude aarde niet eert, is de nieuwe aarde niet weerd' <i>In gesprek met Dorina Nauta en Teun van der Leer</i>	124
9. Zal de techniek ons redden? Over het ongelijk van de ecomodernisten <i>Paul Schenderling</i>	130
Personalía	141

Inleiding

Twee jaar geleden publiceerden we het boekje *Eenvoudig leven*, een bundel Bijbelstudies over 'het goede leven', toegespitst op de vragen rond zorg voor de schepping en duurzaamheid, de zorg voor de naaste en sociale gerechtigheid. De uitgave beleefde een paar herdrukken en dat stimuleerde ons tot deze tweede bundel, met vergelijkbare opzet: in elke bijdrage staat de Bijbel centraal, gespreksvragen en -opdrachten helpen bij de verwerking van het thema en interviews geven de gespreksstof een diepgroene kleur. Beide boekjes zijn overigens ook zelfstandig te gebruiken.

De urgentie van de thema's is de afgelopen jaren met stip gestegen en je hoeft geen profeet te zijn om te zien dat ze ook in de komende tijd hoog op de agenda zullen blijven. De vraag naar 'het goede leven' duikt in allerlei varianten op in de actualiteit: Wat zijn de gevolgen van onze keuzes, hier en nu, dichtbij en ver weg? Welke rol spelen geld, inkomen en bezit in ons leven? Wat zijn de schaduwzijden van economische groei? Wat is ons morele kompas? Toewijding aan God en onze naaste, wat vergt dat vandaag? Hoe doen we recht aan al wat leeft?

In de zoektocht naar antwoorden vallen er tijdens het Bijbellezende nieuwe accenten of komen veronachtzaamde passages weer voor het voetlicht. Het is even fascinerend als bemoedigend

om in dat proces de actuele zeggingskracht van eeuwenoude teksten te ervaren.

Om enigszins grip te houden op het veelomvattende thema van het goede leven hebben we de bijdragen geclusterd onder vier trefwoorden: brood, bezit, leven en toekomst. We blijven dicht bij het dagelijks leven van wonen en werken, dienen en delen, vieren en veranderen, verlangen en verwachten.

‘Toegewijd leven’ is een uiting van geloof en liefde, maar niet minder van hoop. Zeker die laatste kan snel het onderspit delven, naarmate de stapel alarmerende klimaatrapporten groeit. Wat staat ons nog te wachten? Toewijding zonder hoop is niet lang vol te houden. Maar wat is het alternatief, het perspectief? Hoe blijft de waakvlam van de hoop branden?

‘Ik maak er een gewoonte van hoop te beoefenen,’ schrijft de vooraanstaande Amerikaanse klimaatwetenschapper Katharine Hayhoe. Dat is een zin om je aan te spiegelen. Leven met hoop komt je niet aanwaaien, het vraagt oefening; je verwerft het met vallen en opstaan. We zouden er wat voor geven als dit boekje een bijdrage levert aan dat leerproces.

Want hoop is essentieel, omdat ze verder ziet dan wat voor ogen is. Ze kan ook een gangmaker zijn. Augustinus wist het al (de uitspraak wordt althans aan hem toegeschreven): ‘Hoop heeft twee mooie dochters: Woede en Moed. Woede over hoe de dingen zijn en Moed om te zorgen dat ze niet zullen blijven zoals ze zijn.’

Hoop, Woede en Moed – het zijn goede reisgenoten voor de route die voor ons ligt. In elk geval beter gezelschap dan Onverschilligheid, Gemakzucht en Verlamming, die overal rondhangen en ons altijd graag aanklampen.

De actuele vragen over de zorg voor de schepping en voor de naaste doen ons soms duizelen. Wat werpt mijn bijdrage nu voor gewicht in de schaal? Haalt het wat uit? ‘Het is niet aan jou om

de taak te volbrengen, maar je hebt ook niet het recht om ermee te stoppen.' We kozen dit geladen citaat van rabbi Tarfon als motto voor ons eerste boekje. Bij deze uitgave voegen we er nog een paar regels van hem aan toe: 'De dag is kort, er is veel te doen en de werkers zijn traag, maar de beloning is groot en de heer des huizes dringt aan op spoed.'

Sam Janse

Bert de Leede

Koos van Noppen

Jacques Schenderling

Paul Schenderling

PS: Naar aanleiding van de studiedag die wij als scribenten in oktober 2021 over *Eenvoudig leven* organiseerden, publiceerden enkele jonge predikanten een handreiking om de klimaatcrisis te bespreken in werkgemeenschappen/predikantengroepen. Het document, getiteld: 'Een klimaatgesprek onder pastores', is gratis te downloaden via <https://toolkit.groenekerken.nl/wp-content/uploads/sites/2/2019/09/Een-klimaatgesprek-onder-pastores.pdf>. Van harte aanbevolen!

Brood

Over rentmeesterschap, voedsel
en de klimaatcrisis

1.

Bewerken en bewaren

Jacques Schenderling

Uit de Bijbel

God zei: 'Laten Wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op Ons lijken; zij moeten heersen over de vissen van de zee en de vogels van de hemel, over het vee, over de hele aarde en over alles wat daarop rondkruipt.' (Gen. 1:26)

Heersen

Zie je wel, daar is alles mee begonnen! denkt een moderne lezer als hij of zij de eerste bladzijde van de Bijbel leest. Hier zou duidelijk staan dat God aan de mens de opdracht geeft om te heersen. Het is niet verwonderlijk dat gelovigen dit later hebben opgevat als een vrijbrief om dieren te mishandelen, om bossen plat te branden en de aarde te plunderen. Toen begin jaren zeventig de milieucrisis (zoals dat toen nog heette) een groot thema werd in de samenleving, werd 'het christendom' door een aantal gerenommeerde wetenschappers als hoofdschuldige voor de crisis aangewezen. Het christendom zou de weg geëffend hebben voor een houding van achteloosheid en cynisme in de omgang met de dierenwereld en de natuur.

Maar... is deze redenering wel juist? Welke connotatie (lading) heeft het woord 'heersen' (Hebreeuws: *radah*) in Genesis

1:26? In Genesis 2:15 staat dat God de mens in de tuin van Eden plaatst 'om die te bewerken en erover te waken' (NBV21) ofwel 'om die te bewerken en te bewaren' (NBG51). Dat geeft een duidelijke invulling aan het begrip 'heersen': de mens mag de aarde bewerken om voedsel te produceren en hij moet ervoor waken dat kwade krachten de overhand krijgen. Zo wordt er in Psalm 72 (met name vers 7 en 8) ook over het heersen van de ideale koning gesproken: hij moet welvaart in het land brengen door het kwetsbare te beschermen en het kwaad in te dammen.

Antieke wereld

In de tweede plaats moeten moderne Bijbellezers zich realiseren dat 'de natuur' in de antieke wereld in veel opzichten als een bedreiging werd ervaren. Een wijngaard die niet beschermd wordt door een doornhaag en die niet gesnoeid en gewied wordt, wordt al snel kaalgevreten of overwoekerd door distels, wist Jesaja al (5:5-6). En een schaapskudde die niet door een herder wordt beschermd, valt ten prooi aan wilde dieren, aldus Ezechiël (34:8). In de antieke wereld werden de meeste mensen niet ouder dan veertig jaar en het leven van gewone mensen was een harde strijd om het bestaan. Het is niet verwonderlijk dat zij 'de natuur' soms als iets vijandigs zagen. Maar zeker ook als een reden om zich te verwonderen (Ps. 8), dankbaar voor te zijn (Ps. 104) of zich te verbazen (Job 38-39).

Op bepaalde plaatsen pakte het ingrijpen van de mens in de natuurlijke omgeving verkeerd uit. Dat is van alle tijden. Zo viel een groot deel van de vruchtbare vlakte tussen de Eufraat en de Tigris al in de oudheid ten prooi aan woestijnvorming door verkeerd waterbeheer door de mens. In de Bijbel zijn, opmerkelijk genoeg, ook richtlijnen te vinden die getuigen van een ontluikend ecologisch besef. Zo wordt erop aangedrongen de vogelstand zorgvuldig te bewaken (Deut. 22:6) en vruchtbomen niet ondoordacht te paken (Deut. 20:19).

Over de vraag of christenen zich in de loop van de geschiedenis daadwerkelijk op de Bijbel hebben beroepen om bijvoorbeeld dieren te kwellen, kunnen we kort zijn. Daarvoor zijn geen aanwijzingen te vinden. Mensen die dagelijks met dieren te maken hadden, bijvoorbeeld in de veeteelt, gingen meestal zorgzaam met hun dieren om – al was het maar uit eigenbelang. Een dier dat mishandeld wordt, is geen productief dier; een dier dat goed verzorgd wordt, wel. Dat bedoelt de Spreukendichter ook als hij zegt dat een verstandig mens goed voor zijn vee zorgt, maar wie God niet erkent alleen maar wreed is (Spr. 12:10). Pas in de loop van de zeventiende eeuw wordt in kringen van filosofen en geleerden het idee geboren dat dieren te vergelijken zijn met machines zonder gevoel of denkvermogen. René Descartes (1596-1650) vergeleek het gillen van dieren als ze gepijnigd worden met het geluid dat een metalen voorwerp maakt als je het bewerkt. Zulke geluiden hebben niets te betekenen. Toen wetenschappers in de zeventiende eeuw voor het eerst vivisectie gingen toepassen, waarbij ze levende dieren onverdoofd opensneden, kwam dit idee uiteraard goed van pas. Maar je kunt je hiervoor niet op de Bijbel beroepen. Daar worden de reacties van dieren juist als natuurlijk en begrijpelijk beschouwd: ‘Een rund herkent zijn meester, een ezel weet wie zijn voederbak vult,’ zegt Jesaja bijvoorbeeld (1:3). En omgekeerd: een capabele herder zorgt goed voor zijn kudde (Ez. 34:12-16).

Verantwoordelijkheid

We moeten het begrip ‘heersen’ dus genuanceerd interpreteren. En het is historisch niet juist om ‘het christendom’ als hoofdschuldige aan te wijzen voor de huidige ecologische problemen. Maar het lijdt geen twijfel dat de mens in het Bijbelse wereldbeeld een bepaalde macht toekomt over de natuur en de dierenwereld en dat de mens die macht ook daadwerkelijk heeft en gebruikt.

Door slimheid, door bepaalde hulpmiddelen zoals wapens te gebruiken en door planmatig op te treden, kan de mens de meeste dieren aan zich onderwerpen. Hij kan zelfs de loop van grote rivieren veranderen. In Bijbels perspectief heeft de mens deze macht van God ontvangen. Maar als God in de Bijbel de mens iets schenkt, dan worden er ook altijd grenzen aangegeven waarbinnen het geschenk gebruikt mag worden. Het bezit van macht brengt dus een bepaalde verantwoordelijkheid met zich mee. Dat besef zit bijvoorbeeld achter het verbod: 'U mag een rund en een ezel niet samen voor de ploeg spannen' (Deut. 22:10). Mensen mogen een rund gebruiken om te ploegen en een ezel om goederen te vervoeren. Maar stel nu eens dat een boer zijn ploeg wil laten trekken door een dubbel span en hij bezit slechts één rund. Hij zou dan in de verleiding kunnen komen om naast zijn rund ook zijn ezel in te spannen. Dat wordt echter nadrukkelijk verboden, omdat er dan een 'ongelijk span' ontstaat, waarin ofwel de ezel te hard moet trekken, ofwel het rund te snel moet lopen. De boer zal dus bij een buurman een tweede rund moeten gaan lenen als hij z'n akker wil ploegen.

Moderne context

In de twintigste eeuw is de macht van de mens enorm toegenomen en vanaf de jaren zestig is steeds duidelijker geworden dat deze ontwikkeling ook een keerzijde heeft. Een goed voorbeeld was de ontdekking van het gat in de ozonlaag. Dat gat bleek gevaarlijk te zijn omdat de ozonlaag ons beschermt tegen schadelijke zonnestraling. De latere Nobelprijswinnaar Paul Crutzen toonde in de jaren zeventig aan dat de cfk's die de mens in allerlei spuitbussen en koelsystemen gebruikte, verantwoordelijk waren voor de afbraak van de ozonlaag. Nadat deze stoffen uitgebannen waren, herstelde de ozonlaag zich langzaam. De laatste decenia is onomstotelijk vast komen te staan dat de mens sinds de

eerste industriële revolutie een nog veel groter probleem heeft veroorzaakt, namelijk het klimaatprobleem. Door toedoen van de mens zijn er te veel broeikasgassen in de atmosfeer terechtgekomen, onder andere door het gebruik van fossiele brandstoffen. Daardoor verandert het klimaat en dat heeft soms dramatische gevolgen. Door het verschuiven van klimaatzones is enerzijds de woestijnvorming toegenomen en treden er anderzijds steeds vaker grote overstromingen op. Volgens de voorspellingen is dat nog maar een voorbode van wat ons te wachten staat als er niet krachtig wordt ingegrepen. Het goede nieuws is echter dat het nog steeds mogelijk is om de schade te beperken.

In Bijbels perspectief brengt het ontvangen van macht ook altijd een bepaalde verantwoordelijkheid met zich mee, zo zagen we hiervoor. Die verantwoordelijkheid zal iedere generatie opnieuw moeten definiëren. In onze tijd is het tegengaan van verdere opwarming van de atmosfeer zonder enige twijfel de grootste uitdaging waarvoor de mensheid zich gesteld ziet.

Paus Franciscus spreekt in de encycliek *Laudato Si'* over de noodzaak van een 'ecologische bekering'. Wie oprecht vanuit het geloof wil leven, kan niet doof blijven voor de roeping om het werk van Gods handen te beschermen, aldus Franciscus. Christenen geloven dat de wereld het werk van Gods handen is en ze belijden dat de Schepper hun in die wereld een bepaalde rol heeft toebedeeld. Daarom kunnen ze nooit passief toekijken terwijl de schepping vernietigd wordt.

Rentmeesterschap

Paus Franciscus gebruikt in zijn wereldwijd goed ontvangen encycliek het begrip 'rentmeesterschap' (Engels *stewardship*) om de verantwoordelijkheid van de mens voor de schepping te omschrijven. Hij wil daarmee het Bijbelse begrip 'heersen' duidelijk inkaderen. We moeten het begrip 'heersen' niet opvatten als een

vrijbrief om absolute heerschappij uit te oefenen, maar als een vorm van verantwoordelijk rentmeesterschap, waarbij de mens zich gedraagt als Gods medewerker in het werk van de schepping (par. 216-217). Het is opmerkelijk dat Franciscus het begrip ‘rentmeester’ zo’n prominente plaats toekent in zijn betoog. De laatste jaren lag dit begrip namelijk van verschillende kanten onder vuur. Het begrip werd in de jaren zeventig in omloop gebracht door onder meer de Wereldraad van Kerken om de verantwoordelijkheid van de mens voor de schepping te benadrukken. Later kwam er vanuit verschillende hoeken kritiek. Milieuactivisten meenden dat dit begrip ten onrechte suggereert dat de mens ‘buiten en boven’ de natuurlijke werkelijkheid staat, terwijl hij daarvan integraal deel uitmaakt. Feministische auteurs stelden dat het begrip ‘rentmeester’ vooral mannelijke beelden oproept, zoals ‘domineren’, ‘aansturen’ en ‘beter weten’. Weer anderen stelden dat ‘rentmeesterschap’ allerlei financiële associaties oproept, zoals ‘nut’, ‘opbrengst’ en ‘resultaat’, wat in de discussie over milieuvraagstukken nu juist niet de bedoeling is.

Toch is de keus van Franciscus voor de metafoor (beeld) van de rentmeester wel te begrijpen. Deze metafoor wijst ons erop dat de wereld uiteindelijk niet het eigendom is van de mens, maar van God. Een rentmeester is slechts tijdelijk als beheerder aangesteld en hij moet het eigendom van zijn heer zorgvuldig beheren, want hij wordt daarover ooit ter verantwoording geroepen. Zo krijgt iedere generatie tijdelijk de zeggenschap over de aarde om daarna plaats te maken voor de volgende generatie. Elke generatie staat voor de vraag: Hóé geven we de aarde door? Redelijk gaaf, zwaar beschadigd of al ten ondergang gedoemd?

Natuurlijk staat de mensheid niet ‘buiten en boven’ de rest van de natuur, maar de mens heeft wel bij uitstek de mogelijkheden om sturend in te grijpen. Die rol heeft hij nu eenmaal dankzij zijn verstand, technische begaafdheid en vermogen om plannen

te maken. Op grond van die eigenschappen kan de mens zich in de huidige klimaatcrisis niet aan z'n verantwoordelijkheid onttrekken om te redden wat er te redden valt.

In de communicatie worden metaforen gebruikt om moeilijke of ongrijpbare zaken te verwoorden. Vaak worden verschillende metaforen gebruikt die elkaar aanvullen. Zo wordt God in de Bijbel onder andere aangeduid als 'Vader', 'Koning', 'Herder' en 'Rots'. De rentmeester-metafoor is de laatste decennia ook buiten de kerken vaak naar voren gebracht om aan te duiden dat de mens bij het gebruiken van alle aardse goederen het algemeen belang en het belang van toekomstige generaties in het oog moet houden. Als het begrip 'rentmeester' onbedoeld verkeerde associaties oproept (zoals 'domineren', 'aansturen' of 'financiële opbrengst najagen'), dan moet dat worden gecorrigeerd. Om die reden zijn er aanvullende of alternatieve metaforen aangedragen, onder andere de mens als 'partner' van de natuur of als 'priester' van de schepping. Aan zulke metaforen kleven ook weer bezwaren, maar ze zetten ons wel aan het denken. Dat is precies de functie van metaforen in de communicatie. Ze geven geen exacte beschrijving, maar geven te denken en bevorderen het gesprek.

Verantwoording afleggen

Wie verantwoordelijkheid draagt, moet op enig moment ook verantwoording afleggen. Ook in de gelijkenissen van Jezus is dat het geval. Denk maar aan de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester die door zijn opdrachtgever ter verantwoording wordt geroepen (Luc. 16:1-8). Of aan de gelijkenis waar Jezus zegt: 'Wie is de betrouwbare en verstandige rentmeester die de heer zal aanstellen over zijn knechten om hun op tijd het eten te geven dat hun toekomt? Gelukkig de dienaar die daarmee bezig is wanneer zijn heer komt' (Luc. 12:42-43). Bij een goede rentmeester komt er een bepaalde wisselwerking tot stand: de rentmeester

anticipeert op het moment dat hij tegenover de heer verantwoording moet afleggen en daardoor gaat hij regelmatig bij zijn geweten te rade of hij genoeg doet.

Christenen die leven tijdens de eerste helft van de 21^e eeuw moeten zich afvragen: zou ik mijn levenswijze en omgang met de schepping kunnen verdedigen als God mij daarover vandaag nog ter verantwoording zou roepen? En: wat zegt mijn geweten, mijn morele kompas, als ik keuzes maak die directe gevolgen hebben voor de natuur, het klimaat en de armen in de wereld?

Vragen en opdrachten

1. Paus Franciscus spreekt in *Laudato Si'* over de noodzaak van een 'ecologische bekering'. Wissel met elkaar ervaringen uit: Heb je zelf ooit een belangrijke keuze gemaakt op het terrein van natuur, milieu of de omgang met dieren? Wat inspireerde je daarbij?
2. Paus Franciscus waarschuwt in *Laudato Si'* voor een vorm van 'praktisch relativisme'. Moderne mensen zijn zo vervuld van zichzelf, dat ze alleen nog denken aan hun eigen belangen en behoeften en alle andere dingen daaraan ondergeschikt maken (par. 122). Zo'n houding leidt volgens hem tot een achteloos omgaan met de rijkdommen van de aarde en tot een cynische omgang met de armen in de wereld. Herken je deze vorm van 'praktisch relativisme'? Kun je voorbeelden noemen? Hoe kun je jezelf hiertegen wapenen?
3. Is de klimaatramp die zich dreigt te voltrekken een reden om onze eigen schuld daaraan voor God te belijden? Zou hierover vaker gepreekt moeten worden? En is het hebben van een schuldgevoel over bijvoorbeeld vliegen ('vliegschaamte') een signaal dat ons geweten opspeelt?
4. Niet alleen de macht van de mens, maar ook het aantal mensen is sinds het begin van de negentiende eeuw sterk toe-

genomen. Volgens sommigen is dat een grotere bedreiging voor het ecologische evenwicht in de wereld dan de ontwikkeling van de techniek. Zouden ouders hiermee rekening moeten houden bij de gezinsvorming? Zouden overheden beleid moeten ontwikkelen om de bevolkingstoename af te remmen?

5. Op steeds meer plaatsen is zuivel te krijgen van lokale producenten die bewust bezig zijn met dierenwelzijn en weidevogelbescherming. Hun producten zijn in gewone supermarkten te koop, bijvoorbeeld van Den Eelder (<https://deneelder.nl/>) of Boeren van Amstel (<https://www.boerenvanamstel.nl/>). Zijn er in jullie omgeving ook zulke initiatieven? Spreekt het concept je aan?
6. Dierlijke producten zoals vlees en zuivel bepalen voor een groot deel hoe groot je ecologische voetafdruk is. Door vegetariër of flexitariër te worden kun je je voetafdruk verkleinen. Heb je dat weleens overwogen?
7. Veilig Verkeer Nederland roept ouders en kinderen op om lopend of op de fiets naar school te komen. Zo wordt de schoolomgeving veiliger en doen kinderen belangrijke verkeerservaring op. En natuurlijk is het goed voor het milieu (zie <https://vvn.nl/veilige-schoolomgeving>). Wissel met elkaar ervaringen uit: Is dit ook haalbaar in jullie eigen omgeving? Wat zijn voor- en nadelen? Wat kun je zelf doen?
8. Bezoek de website van Drinkable Rivers van de Nederlandse activiste Li An Phoa (zie <https://drinkablerivers.org/>). Het is mogelijk om met behulp van een professionele toolkit de kwaliteit van het rivierwater in je eigen omgeving te onderzoeken. Hoe is het gesteld met de kwaliteit van het water in jullie omgeving? Wie heeft de sleutel in handen voor verbetering: de industrie, de overheid, de agrariërs of de consumenten?

9. Wissel in de groep ervaringen uit over huisdieren. Wie heeft er een huisdier (gehad)? Is het dier slim, grappig of aanhanke-lijk? Zou je het moeilijk vinden als het dier doodging? Waar-om gaan we in onze maatschappij anders met huisdieren om dan met dieren in de agrarische sector? Is dat verdedigbaar?

De wereldwijde klimaatcrisis dwingt ons na te denken over onze levensstijl. Wat zijn de gevolgen van onze keuzes, hier en nu, dichtbij en ver weg? Welke rol spelen geld en bezit in ons leven? Wat vergt het vandaag om toegewijd te zijn aan God en onze naaste? Dit boek legt de Bijbel naast onze ecologische realiteit en helpt om over confronterende vragen met elkaar in gesprek te gaan. Het biedt verrassende inzichten in veelal onbekende Bijbelgedeelten. Deze bijdragen worden afgewisseld door korte, inspirerende interviews met mensen die de thematiek van dit boek in hun leven handen en voeten proberen te geven.

De artikelen en interviews zijn geclusterd onder vier trefwoorden: brood, bezit, leven en toekomst. De auteurs blijven dicht bij het dagelijks leven van wonen en werken, dienen en delen, viëren en veranderen, verlangen en verwachten.

Aan dit boek werkten onder anderen mee: Sam Janse (eindredactie), Bert de Leede, Koos van Noppen, Jacques Schenderling en Paul Schenderling.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT